

11. Reed A. A critique of neo-progressivism in theorizing about local development policy / C. Stone and H. Sanders, eds. The politics of urban development. – Lawrence, KS : University Press of Kansas; 1987.
12. Большая советская энциклопедия : в 30 т. – М. : СЭ, 1970-1978.
13. Филиппов Ю. В. Основы развития местного хозяйства / Ю. В. Филиппов, Т. Т. Авдеева. – М. : Дело, 2000. – 264 с.
14. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика : монографія / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 476 с.
15. Монастирський Г. Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня : монографія / Григорій Леонардович Монастирський. – Тернопіль : Вид-во «Економічна думка» ТНЕУ, 2010. – 464 с.
16. Иванов В. Н. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления / В. Н. Иванов, В. И. Патрушев. – [2-е изд., пераб. и доп.]. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2001. – 327 с. – (Энциклопедия управленческих знаний).
17. Товажнянский Л. Л. Основы управленческих технологий: учеб. пособие [для студ. вузов] / [Л. Л. Товажнянский, А. Г. Романовский, А. С. Пономарев, О. А. Игнатюк]. – Х. : НТУ "ХПИ", 2004. – 184 с.
18. Жданов С. А. Методы и рыночная технология экономического управления / Сергей Александрович Жданов. – М. : Дело и сервис, 1999. – 272 с.
19. Иванова В. Н. Технологии муниципального управления : учеб. пособие / В. Н. Иванова, Ю. Н. Гузов, Т. И. Безденежных. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 396 с.

Васильева Н.Ф.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглянуто досвід здійснення промполітики в Євросоюзі у межах стратегій його розвитку, наведено основні недоліки в реалізації Лісабонської стратегії, ключові заходи реалізації напрямку “Індустріальна політика спрямована на глобалізацію” нової Стратегії “Європа 2020”, головні інструменти реалізації стратегій (багаторічні Рамкові програми підтримки наукових досліджень та інновацій) і зроблено акценти на виконання завдань оновлення промполітики України.

Підвищення позиції у рейтингу глобальної конкуренції, вихід на стандарти життя розвинених європейських країн – це лише два з найважливіших ключових завдань стратегічного розвитку України на середньострокову перспективу, що вимагає суттєвого оновлення вітчизняної промислової політики, основна мета якої – здійснити перехід економіки країни на шлях розвитку.

Європейська промполітика змінювалася у продовж всього процесу формування Європейського Союзу (далі – ЄС). Вона має як загальні, так і національні риси. Навіть в умовах, коли проблеми на фінансових ринках продовжують стримувати динаміку розвитку світової економіки, країни ЄС приділяють все більше уваги пошуку нових джерел зростання, одним з яких є промислова політика, яка надає виробникам можливість довгострокового планування своєї діяльності, і створює таким чином стимули для здійснення інвестицій і створення нових робочих місць.

Тому дослідження європейського досвіду здійснення промполітики доцільно і важливо для зниження уразливості вітчизняної економіки перед багатьма глобальними викликами, розробки принципово нових промислових стратегій.

Оновленню й реалізації промислової політики, яку закладено у стратегію розвитку України, приділяється багато уваги. Дослідженню цієї проблеми, відведено важливу роль у працях О. Ананьєвої, Н. Антюшиної, В. Белова, М. Белоффа, О. Білоруса, В. Воронкової, В. Вишневського, Н. Говорової, В. Дементьєва, Л. Збараської, Ю. Кіндзерського, Є. Калугіної, В. Кондратьєва, Є. Мачка, Ю. Пахомова, О. Татаркіна, Н. Фьодорова, Н. Мусіса, В. Швейцера, Н. Шмельова, Л. Яблонського, Н. Якубовського та інших. Значний внесок в дослідження цих питань зроблено Європейською Комісією загалом та її Президентом мр. Ж.М. Баррозу зокрема.

Метою статті є розробка пропозицій, спрямованих на оновлення української промислової політики, які враховують досвід промислової політики країн ЄС.

В економічній історії ЄС можна визначити чотири періоди його розвитку (табл. 1). Зараз є усі підстави стверджувати, що створення Економічного і валютного союзу (ЕВС) і розширення ЄС на схід були кульмінацією самого динамічного і успішного його розвитку. На першому етапі головною метою промислової політики було, в основному, збереження промислової структури. Але з роками акцент перемістився на забезпечення умов для справедливої і чесної конкуренції. Сьогодні головною метою промислової політики ЄС є підвищення конкурентоспроможності, а головним інструментом – створення таких умов для бізнесу, за яких утримуються основні ринкові свободи і умови чесної конкуренції.

Вперше питання промполітики були згадані в Маастрихтській угоді, а далі ново-го імпульсу вони набули у березні 2000р., коли на сесії Європейської Ради у Лісабоні було прийнято курс на створення найбільш конкурентоспроможної й динамічної у світі економіки, що базується на знаннях. Досягти поставлену мету передбачалося за умов подальшого підвищення ефективності промислового виробництва, тому що, не зважаючи на випереджальне зростання сфери послуг, саме стан промисловості є визначальним чинником для досягнення поставленої мети. Активізувало процес структурних реформ у напрямі підвищення конкурентоспроможності та впровадження інновацій поліпшення політики інформатизації та політики в галузі досліджень і розробок. Цей курс, розрахований на 10 років, отримав назву “Лісабонська стратегія Євросоюзу” [1]. У Повідомленні Європейської комісії від 5 жовтня 2005 р., під назвою “За більш комплексний підхід до промислової політики в рамках Лісабонської стратегії ЄС” [2] було викладено положення щодо оновлення промислової політики.

Але незважаючи на всілякі заходи намічені цілі Лісабонської стратегії до 2010р. не було досягнуто. Про це свідчить, зокрема динаміка зміни обсягу ВВП країн ЄС (табл. 2). Але справедливо треба зазначити, що на цей показник суттєво вплинула фінансово-економічна криза 2008-2009рр., і на кінець 2010р. щорічне зростання ВВП Єврозони не досягло показника періоду 2004-2008рр.

За думкою Президента Європейської Комісії Ж.М. Баррозу, зрив у виконанні Лісабонської стратегії був пов’язан “з відсутністю не ресурсів, а злагодженого механізму їх реалізації”. Робоча група під керівництвом В. Кока назвала дві основні причини “неуспіху”: 1) недостатнє врахування наслідків реформ, які проводилися у деяких країнах-учасниках, в тому числі Німеччині й Франції; 2) характер самого документу, у якому “відповідальність за реалізацію стратегії покладалася на усіх разом і ні на кого окремо” [4].

Між тим, прийняті у межах Лісабонської стратегії заходи дозволили ЄС краще протидіяти викликам глобалізації й загостренню міжнародної конкуренції. З початку реалізації Лісабонської стратегії спостерігалася ціла низка позитивних змін у напрямках здійснення промислової політики. У багатьох секторах вдалось створити реально діючий загальний ринок, що призвело до структурних реформ, необхідних для створення нових можливостей для бізнесу, підвищення продуктивності праці і розширення ринку.

Таблиця 1. Періоди розвитку ЄС та акценти промполітики

Період розвитку ЄС	Характеристика періоду	Акценти промполітики
1	2	3
Перший. (1951-1970рр.)	Високі темпи економічного зростання (у середньому 5% щорічного приросту ВВП), швидкий розвиток економічної інтеграції, підсумком якої стало створення Митного союзу і спільного ринку товарів, а також часткова лібералізація руху послуг, капіталів і робочої сили	Збереження промислової структури
Другий (1971-1984рр.)	ЄС пройшов етапи економічної кризи, стагнації інтеграційних процесів і поступового відновлення динаміки економічної інтеграції	Суттєві зміни у структурі промисловості. зменшення долі промисловості у ВВП
Третій (1985-2004рр.)	Було реалізовано три масштабні програми – створення єдиного внутрішнього ринку, ЄВС і майже подвійного розширення ЄС	Зроблено акценти розвитку промисловості завдяки політики інформатизації, розробки та впровадження нової техніки та технології
Четвертий (2005р. – по дійсний час)	ЄС-28 (у 2012р. до складу ЄС-27 приєдналася Хорватія) є якісно нове інтеграційне об'єднання, ніж ЄС-15. За експертними оцінками четвертий період буде складним, суперечливим і довгим	Підвищення конкурентоспроможності промислової продукції завдяки високоефективним технологіям – еко-, нано-, біо- та інфотехнологіям

Таблиця 2. Динаміка зміни обсягу ВВП країн ЄС, % [3]

Країна	2004-2008рр.*	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.
1	2	3	4	5	6	7
Євросоюз	2,3	-4,3	2,1	1,5	-0,3	0,1
Зона євро у тому числі:	2,1	-4,4	2,0	1,4	-0,6	-0,3
Бельгія	2,3	-2,8	2,4	1,8	-0,2	0,2
Німеччина	2,0	-5,1	4,2	3,0	0,7	0,5
Греція	3,1	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4	-4,4
Ірландія	3,8	-3,1	-0,8	1,4	0,7	1,1
Іспанія	3,1	-3,7	-0,3	0,4	-1,4	-1,4
Італія	1,1	-5,5	1,8	0,4	-2,2	-1,0
Кіпр	4,2	-1,9	1,3	0,5	-2,3	-3,5
Нідерланди	2,7	-3,7	1,6	1,0	-0,9	-0,6
Португалія	1,2	-2,9	1,9	-1,6	-3,2	-1,9
Франція	1,8	-3,1	1,7	1,7	0,0	0,1

*Для періоду 2004-2008 рр. дано середні щорічні значення.

З часом відбулися суттєві зміни у конкурентоспроможності серед країн світу. Головним суперником зараз для ЄС є не тільки США, але й Китай, Індія, економіка і науково-технологічна потужність яких помітно зросла, що позначилося на показнику промислового виробництва (табл. 3). Китай зайняв перше місце серед крупніших експортерів, яке займала Німеччина, крім того випередив Німеччину й Японію за кількістю наукових публікацій і кількістю заявлених патентів [5].

Таблиця 3. Динаміка промислового виробництва [6] (% до докризового максимуму, квітень 2008 р.)

Країни світу	Роки				
	2008	2009	2010	2011	
				I кв.	II кв.
1	2	3	4	5	6
США	-2,6	-13,5	-8,9	-6,2	-6,1
ЄС-27	-3,9	-17,1	-11,4	-8,3	-8,4
Великобританія	-2,5	-12,3	-10,2	-8,9	-10,7
Німеччина	-3,3	-19,2	-10,5	-4,9	-4,0
Франція	-5,0	-16,9	-12,6	-9,7	-10,5
Японія	-3,6	-24,0	-11,9	-14,1	-17,4
Бразилія	-3,5	-10,4	-0,8	2,6	0,5
Росія	-3,6	-12,7	-5,7	-1,9	-1,1
Індія	0,1	6,8	18,0	21,2	22,9
Китай	0,4	11,6	29,0	41,6	44,7

З метою консолідації зусиль виходу з кризи і створення умов для стійкого розвитку країн ЄС було розроблено нову європейську стратегію економічного розвитку на 10 років – “Європа 2020: стратегія розумного, сталого і всеохоплюючого росту”, яку узгоджено у березні 2010р. [7, с. 1-7, 10-11] і формально схвалено в червні 2010р. на засіданні Європейської Ради в Брюсселі. Заходи нової стратегії, зважаючи на невдачу реалізації багатьох ключових цілей Лісабонської стратегії, доповнилися положеннями національних програм реформ.

Для досягнення поставлених цілей Стратегії “Європа 2020” як пріоритетні висунуто сім напрямків: “Інноваційний Союз”, “Рух молоді”, “Розвиток цифрових технологій у Європі”, “Доцільне використання ресурсів у Європі”, “Індустріальна політика спрямована на глобалізацію”, “Програма з розвитку нових здібностей і підвищення кількості робочих місць”, “Європейська програма з боротьби з бідністю”. Ключові заходи реалізації пріоритету “Індустріальна політика спрямована на глобалізацію” полягають у:

розвитку горизонтального підходу до промполітики, що включає інтелектуальне регулювання, модернізовану систему державних закупівель, правил конкуренції та встановлення стандартів;

сприянні розвитку кластерів, що включають малі і середні підприємства (МСП);

сприянні реструктуризації секторів, що зазнають труднощів, за допомогою режиму державної підтримки ЄС та/або Фонду пристосування до глобалізації;

здійсненні допомоги в інтернаціоналізації МСП;

перегляді регламентів з метою стимулювання більшої ресурсної ефективності, вирівнювання європейських і світових стандартів для забезпечення конкурентоспроможності;

сприянні розвитку соціальної відповідальності корпорацій та ін. [7]

Треба зауважити, що реалізація цих заходів буде мати відбиток національної особливості, тому що деякі країни віддають перевагу більш ліберальному підходу, а інші навпаки схильні до протекціонізму. Наприклад: Велика Британія використовує ліберальний підхід, який має на увазі забезпечення кращих конкурентних умов для приватного виробництва і відкритий доступ до фінансових й інформаційних ресурсів за умови мінімального втручання держави. Німеччина будує соціально орієнтовану економіку, яка спирається на саморегулюючі ринкові механізми. Франція ще й досі практикує протекціонізм. Французький уряд надає фінансову допомогу і політичну підтримку окремим компаніям або навіть цілим галузям.

Найсуттєвішим інструментом реалізації стратегії розвитку ЄС і його промполітики є багаторічні Рамкові програми підтримки наукових досліджень та інновацій, призна-

чення і реалізацію яких визначено в Угоді про заснування Європейської Спільноти. Вони є також основним інструментом прискорення фінансування досліджень. Кожна програма визначає: основні цілі науково-технічної діяльності; конкретні напрями НТП; правила і механізм реалізації конкретних проектів; загальні умови участі; бюджет і порядок розподілу коштів між різними підпрограмами; комплекс інструментів для досягнення цілей.

4 лютого 2011р. на зустрічі глав держав ЄС було прийнято рішення про інтеграцію усіх фінансових інструментів підтримки досліджень і інновацій в межах Єдиного Стратегічного механізму. Нова програма повинна об'єднати Рамкову програму науково-технологічного розвитку ЄС (далі – 7РП), Рамкову програму розвитку конкурентного середовища і інновацій та Європейський інститут інновацій і технологій. Метою цього об'єднання є створення єдиного механізму підтримки усіх стадій інноваційного ланцюга, максимальна підтримка виходу продукту на ринок, значне спрощення і створення більш ефективної процедури доступу до фінансів. Після обговорення концептуального документу, опублікованого за розпорядженням Європейської Комісії, було прийнято назву майбутньої програми “Horizon 2020” [8], а також рішення стосовно бюджету наступного періоду (2014-2020рр.) – більше 80 млрд. євро. При цьому інтегральний бюджет на дослідження і інновації (включаючи усі джерела) буде збільшено на 46% у співвідношенні з існуючим на 2007-2013рр. (7РП).

Рамкова програма розвитку конкурентоспроможності і інновацій разом з Європейською мережею підтримки підприємництва перетворено у Програму “Конкурентоспроможність підприємств” (COSME) з бюджетом на 2014-2020рр. у 2,5млрд. євро, яка буде повністю орієнтована на механізми покращення фінансової та інших форм підтримки підприємств. Окрім полегшення доступу до фінансових ресурсів з боку МСП ця Програма буде сфокусована на формування сприятливих умов для створення і розвитку підприємств; розповсюдження підприємницької культури у Європі; посилення конкурентоспроможності європейських підприємств; підтримку інтернаціоналізації МСП і покращення доступу до ринків.

В цілому пріоритет у програмі “Horizon 2020” віддано високоефективним технологіям – еко-, нано-, біо- та інфотехнологіям, зосередженим на вирішенні соціальних і глобальних проблем (“зелена економіка”, енергетика, транспорт, зміни у кліматі і старіння населення). Сприяти реалізації даної програми повинно створення до 2014р. Європейського дослідницького простору, що дозволить подолати несприятливі умови, які заважають приватному секторові робити інвестиції у дослідження, розробки і інновації, ліквідувати небажане дублювання витрат і робіт у науково-технічній сфері різними регіонами. Програма “Horizon 2020” покликана сприяти виконанню Стратегії “Європа 2020” та формуванню більш ефективної промислової політики ЄС.

Таким чином, проведення дослідження європейського досвіду здійснення промислової політики ЄС у межах стратегій його розвитку дозволяє зробити такі висновки:

зважаючи на всю складність виконання поставленого завдання – побудови промислової політики, що базується на знаннях, – необхідно реалістичніше формувати цілі, розробляти і запроваджувати відповідні механізми, тобто не використовувати ті, що виявилися неефективними або малоефективними;

необхідно врахувати у концепції державної промислової політики світові тенденції інноваційного розвитку, які набувають усе більшого значення, що буде сприяти відтворенню наявного потенціалу зростання економіки країни, підвищенню рівня її конкурентоспроможності в глобальному економічному середовищі;

інноваційний характер нової Стратегії “Європа 2020” і інтеграція України до ЄС вимагає оновлення промислової політики країни, зробити акценти на виконання таких завдань:

1) поглибити вивчення сучасних механізмів інноваційного розвитку ЄС під кутом зору новітніх пріоритетів, означених Стратегією “Європа 2020”;

2) знайти шляхи використання на практиці накопиченого досвіду інноваційної політики як в ЄС у цілому, так і в його країнах-членах;

3) працювати вже зараз над створенням передумов входження до Європейського дослідницького простору, поширювати практику участі українських організацій та дослідницьких структур, наприклад, у рамках чинної 7РП і наступної "Horizon";

4) оновити стратегію розвитку трудових ресурсів, тому що головну роль у національній інноваційній стратегії розвитку економіки, промполітики будуть відігравати фахівці, орієнтовані на нано-технологію виробництва, здатні генерувати нові знання, продукувати, адаптувати та використовувати передові технології;

5) вжити заходів спрямованих на підвищення ефективності використання державних коштів, поєднати зусилля науки і промисловості задля оперативної трансформації знань у продукти та нові робочі місця;

6) створити умови для заохочення приватного сектора інвестувати більше коштів у науку і технології, які визначають перспективи промислового розвитку;

7) зосередити зусилля на пріоритетних напрямках досліджень виробництва, які складають національний інтерес з точки зору соціальних та економічних перспектив.

Напрямами подальшого дослідження європейського досвіду мають стати конкретні методи та інструменти здійснення промислової політики ЄС, які можливо рекомендувати до застосування в Україні.

Література

1. Lisbon European Council 23 And 24 March 2000. Presidency Conclusions. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consslium.-europa.eu/eudocs/cmsdata/docs/pressdata/en/ec/00100_r1.en0.htm>.

2. Сообщение Европейской комиссии от 5 октября 2005 г. "За более комплексный подход к промышленной политике в рамках Лиссабонской стратегии ЕС". – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.-europa.eu/enterprise/policies/industrialcompetitiveness/files/industry/doc/sec_-2005_1217_en.pdf.

3. Яковлев П. П. Интересы и ценности в отношениях между Россией и Европейским союзом. /П.П. Яковлев //Перспективы. Фонд исторической перспективы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.perspektivy.info/print.php?-ID=198678>

4. Зубченко Л. Лиссабонская стратегия Евросоюза: разочарование и надежды /Л. Зубченко // Перспективы. Фонд исторической перспективы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.perspektivy.info/-print/php?-ID=56565>.

5. Европа 2020. У Европейского союза появилась стратегия развития на ближайшие десять лет. // ИноСМИ – Все, что достойно перевода. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inosmi.rueurope/20100307/158461675/html/>

6. Основные показатели мировой экономики (данные августа 2011г.) //Перспективы. Фонд исторической перспективы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.perspektivy.info/print.php? ID=127053>

7. European Commission. Communication from the Commission Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm>.

8. Новая рамочная программа Европейского Союза по научно-техническому и инновационному развитию "Горизонт 2020" с 2014г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://webcache.googleusercontent.com/-seart?btnl=1%27m+Feel...>>